

Boom juridisch
Postbus 85576
2508 CG Den Haag
T (070) 330 70 33
E info@bju.nl
I www.boomjuridisch.nl

EstateTip

Review

Afl. 2024-15

17 april 2024

Dwalen omtrent een uitsluitingsclausule

De scheidingspraktijk hoort tot het dagelijkse werkterrein van de planner, evenzo de testamentenpraktijk. In de zaak waarin de rechtbank Oost-Brabant (ECLI:NL:RBOBR:2024:1199) onlangs uitspraak deed, ontmoetten beide elkaar. Dat is uiteraard niets uitzonderlijks want bij menige verdeling van een ontbonden huwelijksvermogensrechtelijke gemeenschap speelt geclausuleerd verkregen vermogen een belangrijke rol. Wat de uitspraak vermeldenswaard maakt, is het feit dat de uitsluitingsclausule bij de verdeling over het hoofd was gezien.

Kort enkele feiten. Man en vrouw zijn 2001 met elkaar gehuwd in algehele gemeenschap van goederen. Omdat hun huwelijk duurzaam is ontwricht, beginnen ze in het najaar van 2020 aan een mediationtraject. In het voorjaar van 2021 overlijdt de vader van de man. In diens testament stond een uitsluitingsclausule. Bij het daarna in het kader van de echtscheiding opgestelde echtscheidingsconvenant is een vermogensopstelling gevoegd waarin is vermeld:

‘Weergave overeenstemming: Partijen komen overeen dat de woning toekomt aan [gedaagde] (de vrouw) en *de erfenis toekomt aan [eiser] (de man)*’ [...]

‘Weergave overeenstemming: ieder behoud eigen auto’. (curs. FH)

In juni 2021 wordt een gemeenschappelijk echtscheidingsverzoek ingediend, de echtscheiding uitgesproken en ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand. In september van dat jaar wordt de woning toebedeeld en geleverd aan de vrouw. Daarbij is uitgegaan van een waarde van € 350.000. Aan die akte is een kopie van het echtscheidingsconvenant gehecht. Ook is uitdrukkelijk bepaald dat de stukken één geheel vormen en dat bij strijdigheid de tekst van het echtscheidingsconvenant leidend is. Tevens doet men afstand van het recht om ontbinding of vernietiging van de verdeling te vorderen, waaronder mede begrepen afstand van het recht op vernietiging wegens dwaling omtrent de waarde van de woning, aangezien ieder van de deelgenoten de verdeling te zijnen bate of schade aanvaardt.

Enige tijd later stelt de man dat bij de vaststelling van de verdeling ervan is uitgegaan dat de erfenis van zijn vader tot de huwelijksgemeenschap behoorde, en dat die nalatenschap een waarde vertegenwoordigde van € 120.000. Ook was ten onrechte een door hem van zijn vader geërfde Mitsubishi (waard € 12.500) in de verdeling betrokken. Per saldo had de man daarom niet € 42.771 maar € 109.021 moeten ontvangen. Er is – zo de man – door hem dus (afgerond) 61% (€ 66.250,00) niet ontvangen. En dat maakt dat hij heeft gedwaald omtrent de waarde van een te verdelen goed en daarbij voor meer dan 1/4e gedeelte is benadeeld. Vanwege (de omvang van) die benadeling wordt vermoed dat de

man heeft gedwaald. Het verbaast niet dat de vrouw het hier niet mee eens is. Zij meent dat er niet is gedwaald omtrent de waarde van de goederen, maar over de omvang van de huwelijksgemeenschap, en daar ziet artikel 3:196 BW niet op. Ook meent de vrouw dat de man – na een vraag van de mediator – zelf heeft aangegeven dat het niet zinvol was om het testament van zijn vader te overleggen. Bovendien, zo de vrouw, waren er diverse professionals betrokken bij de scheiding en had de man als erfgenaam eenvoudig zelf kunnen achterhalen of er sprake was van een uitsluitingsclausule.

Bij de duiding van de casus betreden we het interessante vraagstuk van de aard van de uitsluitingsclausule. Als bekend, is de clausule dwingend van aard en kan niet in huwelijkse voorwaarden worden overeengekomen dat de geclausuleerde goederen tot de algehele gemeenschap zouden behoren, HR 21 november 1980, ECLI:NL:HR:1980:AC7049, en artikel 1:94 lid 4 BW. In onze casus is echter geen sprake van een bij huwelijkse voorwaarden overeengekomen ‘in de gemeenschap vallen’, maar van het in de verdeling betrekken van geclausuleerde goederen. Voor de potentiële problemen die dit tot gevolg kan hebben, zie o.m. *WPNR* 1983/5642 en 1983/5650, waarin uit de doeken werd gedaan wat dreigt als door de ene echtgenoot geclausuleerd verkregen goederen ten onrechte in de verdeling worden betrokken én dan ook nog aan de andere echtgenoot worden toegedeeld.

Daarvan is in onze casus gelukkig geen sprake nu de geclausuleerde en in de verdeling betrokken goederen aan de ex-echtgenoot/erfgenaam werden toegedeeld.

Over deze materie meldt het Handboek Nederlands vermogensrecht bij scheiding (nr. 4.7.7.):

‘De vraag naar de aard van de clausule concretiseert zich wanneer men de rechtsgevolgen van het “overtreden” ervan analyseert. In geval van een in gemeenschap van goederen gehuwde echtgenoot die een erfenis met uitsluitingsclausule heeft verkregen, kan moeilijk van “overtreden” van de clausule gesproken worden, nu het goed van rechtswege niet in de gemeenschap valt. [...]

In geval van een verrekenbeding ligt dat overigens wat moeilijker. Uitgaande van de leer van de Hoge Raad zal, indien in huwelijkse voorwaarden expliciet de met uitsluitingsclausule verkregen goederen in de verrekening worden betrokken en men in strijd met de uitsluitingsclausule op grond van het volgens de Hoge Raad op dit punt *nietige* beding tot verrekening overgaat, aan de verkrijging op grond van de verrekening geen *geldige titel* ten grondslag liggen.

Het is evenwel mogelijk dat indien partijen bewust zijn van de nietigheid van het beding en men niettemin overgaat tot verrekening, een schenking of voldoening aan een natuurlijke verbintenis aanwezig te achten. [...].

De vraag is of uitvoering van een nietige afspraak niet toch als een geldige schenking of nakoming van een natuurlijke verbintenis kan worden beschouwd. In verband hiermee en verwant hieraan staat de vraag wat rechtens is, indien *abusievelijk* met uitsluitingsclausule verkregen goederen worden “verdeeld” of de waarde verrekend ingevolge een verrekenbeding omdat de clausule over het hoofd is gezien.

Deze situatie kan zich gemakkelijk voordoen omdat in de praktijk bij de afwikkeling van echtscheidingen of nalatenschappen van gehuwden niet altijd even consequent naar in het verleden verkregen schenkingen en erfenissen wordt gevraagd. In ieder

geval zal sprake zijn van dwaling. Mogelijk kan ook gesproken worden van partiële nietigheid van de verdelings- of verrekeningsafpraak.’

Terug naar onze casus. De rechtbank Oost-Brabant volgt het betoog van de man niet:

‘4.3. De rechtbank overweegt dat met dwaling wordt bedoeld dat de deelgenoot een onjuiste voorstelling heeft gehad waar het gaat om de waarde van een goed of schuld. Te denken valt aan een vergissing in een taxatie. Een beroep op dwaling *kan niet snel aangenomen worden als in een convenant een opsomming van alle bestanddelen van een huwelijksvermogen zijn opgenomen met vermelding van de waarde daarvan, tenzij er van een onjuiste waarde is uitgegaan*. Naar het oordeel van de rechtbank is er in het onderhavige geval geen sprake van dwaling omtrent de waarde van een goed. Beide partijen zijn steeds, en ook in deze procedure, uitgegaan van een waarde van € 120.000 respectievelijk € 12.500. Daarover bestaat geen discussie. De stellingen van de man zien op de omvang van de gemeenschap. Dat wat aan de man toekwam uit de nalatenschap van erflater is *gekwalificeerd als gemeenschapsgoed, terwijl dat op basis van het testament niet had moeten gebeuren*. De rechtbank kan de man *wel volgen in zijn stelling dat hij is benadeeld*, maar dat heeft niet te maken met de onjuiste waardering van een gemeenschapsgoed, maar met het feit dat het bedrag van € 120.000 en de auto ten onrechte zijn gekwalificeerd als gemeenschapsgoed en als bestanddeel van de gemeenschap in de verdeling zijn betrokken. De stelling van de man dat er sprake zou zijn van dwaling, omdat partijen zijn uitgegaan van een waarde van € 120.000, terwijl dat € 0 had moeten zijn, gaat niet op. De man miskent daarmee dat de nalatenschap, juist volgens zijn eigen stellingen, die ook door het testament van erflater worden ondersteund, *in het geheel niet op het lijstje van te verdelen goederen had moeten staan*. Voor een geval als het onderhavige is artikel 3:196 BW naar het oordeel van de rechtbank niet bedoeld. [...]’ (curs. FH)

Na dit alles overweegt de rechtbank ‘ten overvloede’ nog dat ook in het hypothetische geval dat wél sprake was van dwaling omtrent de waarde en benadeling voor meer dan een kwart, vernietiging niet speelt, nu de man de verdeling te zijn bate en schade heeft aanvaard, artikel 3:196 lid 4 BW. Weliswaar mag niet te snel worden aangenomen dat van zo’n aanvaarding sprake is, omdat vereist is dat de benadeelde partij (de man) het risico van benadeling bewust heeft aanvaard, en kennis heeft/geacht wordt te hebben van de daadwerkelijke waarde van de goederen. Ook redelijkheid en billijkheid spelen bij dit alles een rol.

Volgens de rechtbank had de man de benadeling wel degelijk te zijn bate en schade aanvaard:

‘4.6. [...] de man *wist of in ieder geval behoorde te weten dat er een uitsluitingsclausule* in het testament van erflater was opgenomen en [...] ook niet in de verdeling hoefde te worden betrokken. De man heeft namelijk verklaard dat hij *wist dat erflater een testament* had. De man heeft ook verklaard dat in het kader van de verdeling in ieder geval is gevraagd naar een papiertje met betrekking tot de erfenis dan wel een papiertje waarop stond dat de vrouw er geen recht op had. [...] De man heeft verklaard dat hij *de nalatenschap ook inderdaad (mede) heeft afgewikkeld, dat dit volgens het testament is gebeurd, en dat hij in het kader van de afwikkeling een notaris heeft bezocht*. Onder deze omstandigheden had de man tenminste behoorde te weten dat de uitsluitingsclausule er was. Dit alles maakt dat naar het oordeel van de rechtbank voldoende vast is komen te staan dat de man de toedeling te zijnen (bate of) schade heeft aanvaard.’ (curs. FH)

De uitspraak laat niet alleen fraai het belang zien om bij echtscheidingen zorgvuldig na te gaan of sprake is van geclausuleerd vermogen, maar illustreert (ten overvloede) tevens het gevaar van een ‘onbewuste’ aanvaarding van benadeling bij verdelingen.

Tot volgende week!

Mr. F.M.H. Hoens

ScholsBurgerhartSchols

Boomjuridisch

www.boomjuridisch.nl

© 2024 Boom juridisch | ScholsBurgerhartSchols

Hoewel de uiterste zorg is besteed aan de inhoud van *EstateTip Review* aanvaarden de uitgever en de redactie geen aansprakelijkheid voor onvolledigheid of onjuistheid